

дэбурскім правам, гарадзкой прадстаўнічай дэмакратыяй, цэхавай культуры, кнігадрукаваньнем ды іншымі цывілізацыйнымі зрухамі XV—XVI стагодзьдзяў.

Старадаўнія актавыя кнігі фіксуюць шмат вытворных словаў — *брукаваць* (масьціць *брукам*), *брукаваньне*, *брукар* (той, хто *брукуе*), *брукавыя грошы*, або *брукавое* (падатак за перезд і пастой на *бруку*).

Брук значыць новы ўздым пабытовай культуры. Разам з дахоўкай ён стаўся на стагодзьдзі сымбалам новай эстэтыкі беларускіх местаў і мястэчак.

З часам *брук* наагул стаў азначаць горад як месца сацыяльнага дзеяньня. *На бруку* — значыць: у горадзе. *На віленскім бруку* — гэта ня проста на пэўнай вуліцы, на пэўным чынам замошчанай паверхні, гэта — у тым сацыяльным сусьвеце, які завецца Вільняю.

Але нашы зваяваныя каралі паснулі на пагорках нашай Эўропы, і наўзамен з Усходу прыйшла іншая культура. Мястэчкі ператварыліся ў пасёлкі городского типа, замест разбураных старасьвецкіх камяніцаў нарасьлі пачварныя спаруды з шкла й бэтона, замест дыхтоўнай дахоўкі на стрэхах ляжыць прагнілы шыфэр, а наш *брук* заліты сьмярдзючым асфальтам.

Выглядае, што ў XXI стагодзьдзі нас чакаюць цяжкія рамонтныя працы...

Бугор

Сяржук Сокалаў-Воюш

Слова „*бугор*“ прывандравала з мовы старажытных арыяў. Там яно мела значэньне „гнуты“, адкуль ужо няцяжка вывесці: выгнуты, гарбаты груд.

Некаторыя сьцьвярджаюць, што слова „*бугор*“ роднаснае з *Бугам* — памежнай беларускай ракой. Можа, таму беларусам сталася зусім блізкім і зразумелым гутарковае значэньне слова *бугор*, якое ўзьнікла за нашай памяцьцю. *Бугор* — як мяжа. Прыезджых *з-за бугра*, хай сабе і з сацыялістычных краінаў, нязьменна суправаджалі гэбэшнікі. Ці ў асобе гіда, ці перакладчыка, ці падасланага суразмоўцы.

Разам з замежнымі таварамі разбэшчвалі душу і сеялі зерне сумневу ўва ўсім савецкім *галасы з-за бугра*. Яны былі розныя: палітычныя, музычныя, кінэматаграфічныя. У выніку чалавек пачынаў цікавіцца: а як там насамрэч?

Тыя, хто тым ці іншым чынам апынуліся *за бугром*, пісалі лісты, слалі пасылкі і фатаздымкі. Тыя, хто ўсё гэта атрымлівалі, а таксама іхныя знаёмыя, марылі хаця б адным вокам глянуць на гэта ўсё пэрсанальна. Ня стала СССР, пачаў зьнікаць і выраз „*з-за бугра*“.

Бульба

Сяржук Сокалаў-Воюш

Бульба — слова-агрэсар. Яго ведаюць усе прышлыя на Беларусь іншаземцы. *Бульба* — слова-пятыя, якое ашчапервае за глотку адарванага ад сябе беларуса і нагадвае яму, хто ён.

Кажуць, што нават у тых мясьцінах, дзе *бульбу* называюць картопляй, замежнік аднекуль выпорвае недыялектнае: *бульба*.

Навука цьвердзіць, што слова „*бульба*“ прыйшло да нас зь нямецкай аль-

бо лацінскай моваў. Між тым пісьменьнік Кастусь Тарасаў аднойчы заўважыў, што да зьяўленьня *бульбы* ў Беларусі гэтым словам называлі любыя клубні іншых расьлінаў. Так што, калі тая *бульба* і была запазычаньнем, то цяперашня — зусім не!

Ані ў жыцьці, ані ў мове *бульба* ня мае сынонімаў. Часам яе называюць беларускім хлебам, а часам з хлебам і ядуць.

„*На бульбу!*“ Які беларускі школьнік ці студэнт ня ведае гэтых словаў! Выезд дзяцей на дапамогу самай перадавой у сьвеце эканоміцы, хаця й перарываў навучальны працэс — быў усё ж часам прыемным. *Бульба* адбірала частку ведаў, але дадала адноснай ды супольнай свабоды.

Танец „*Бульба*“, мянушка „*бульбашы*“, першы пэрсанаж першай беларускай тэлевізійнай калыханкі — *Бульбінка*. Ніводзін пісьменьнік не абмінуў у сваёй творчасьці сымбалю нашага стала. *Бульба* здаецца беларусу нагэтулькі спрадвечнай, што напісаная адным з аўтараў ХХ стагодзьдзя п’еса, у якой пэрсанажы ХІ стагодзьдзя гавораць пра *бульбу*, ня выклікала пярэчаньняў ні ў рэдактара, ні ў чыгача.

Між тым *бульбу* ў Беларусі ведаюць усяго якіх гадоў 250–300. Яна з тых нямногіх, хто пакінуў амэрыканскі кантынэнт дзеля Беларусі.

Бульбаш

Андрэй Лапцёнак

„Гэй ты, *бульбаш!*“ — кінутае у твой адрас сэржантам-расейцам толькі ў першую хвіліну выклікала жаданьне адказаць крыўдніку і толькі таму, што прамоўлена гэта было як дакор ці абраза. Але зараз жа ты разумей: які там дакор, якая абраза! „*Бульба*“, „*бульбіна*“, „*бульбянікі*“ — з лупінамі, з журам, каплуном, квасам, капустай, саладухай і яшчэ Бог ведае з чым былі традыцыйнай штодзённай ежай тваіх бацькоў. Па ўжывальнасьці гэтыя словы і сёньня спаборнічаюць са словамі „хлеб“, „маці“, „бацька“, „хата“.

Ані ў водным беларускім слоўніку вы ня знойдзеце слова „*бульбаш*“. Вытворнае ад „*бульбы*“, яно сустрэлася толькі ў слоўніку „солдатскага жаргона“, складзеным яшчэ за савецкім часам. Беларускі прызыўнік зь Бешанковічаў ці Лельчыцаў, выхаваны на *бульбе*, прыносіў з сабой у савецкую армію культ гэтага клубню.

Паглыналі простыя расейскія „парні“ тваю *бульбу* і называлі цябе „*бульбашом*“. Мы не крыўдавалі. „*Бульбаш*“ — гэта тая мяжа, дэмаркацыйная лінія, якая назаўсёды аддзяліла нас ад „халоў“, „маскалёў“, „лабусаў“ і „пшэкаў“.

Буракі

Алена Ціхановіч

У *бураках* ёсьць цымус: у чырвоных — колер, у цукровых — слодыч.

У *бураках* ёсьць пэрспэктыва — як станеш на пачатку калгаснай баразёнкі, то канец далёка-далёка.

За *буракамі* — літаратурная традыцыя. Францішак Багушэвіч выдаў „Дудку беларускую“ пад псеўданімам *Мацей Бурачок*.